

RAHİM TEOLOJİ GÜNLÜĞÜ

Türk Dini Bilgi Ağı - Kaynak, İddia, İtiraz ve Revizyon

SAYI 012 / 2026-10-24 / Kanıt izli ve tenkide açık araştırma yayını

YENİ KAYNAK	KANIT	İDDİA	KAVRAM	MAKALE	AĞ BAĞI
9	10	7	12	1	126

BU SAYININ BİLGİ FARKI

Bu sayı, önceki yayından sonra oluşan 9 ilgili kaynak kaydı, 0 tam metin pasajı, 7 kaynaklı iddia ve 12 yeni kavramı belgeler. Metin uzunluğu hedeflenmemiş; yalnız yeni bilgi farkı, atıf bütünlüğü ve karşı-okuma taşıyan bölümler yayımlanmıştır.

Kaynağı ayır. İddiayı sınıfla. İtirazı koru. Yeni bilgi yoksa yayımlama.

YAYIN KARARI VE KALİTE EŞİKLERİ

Yeni bilgi farkı ve kalite eşikleri karşılandı.

YENİLİK	KANIT KAPSAMI	ATIF BÜTÜNLÜĞÜ	DIŞLANAN KAYNAK
26/100	100/100	100/100	486

ÖNCEKİ SAYIDAN SONRA

İlgili yeni kaynak: 9

Yeni özet kaydı: 5

Yeni tam metin pasajı:

Yeni kaynaklı iddia: 7

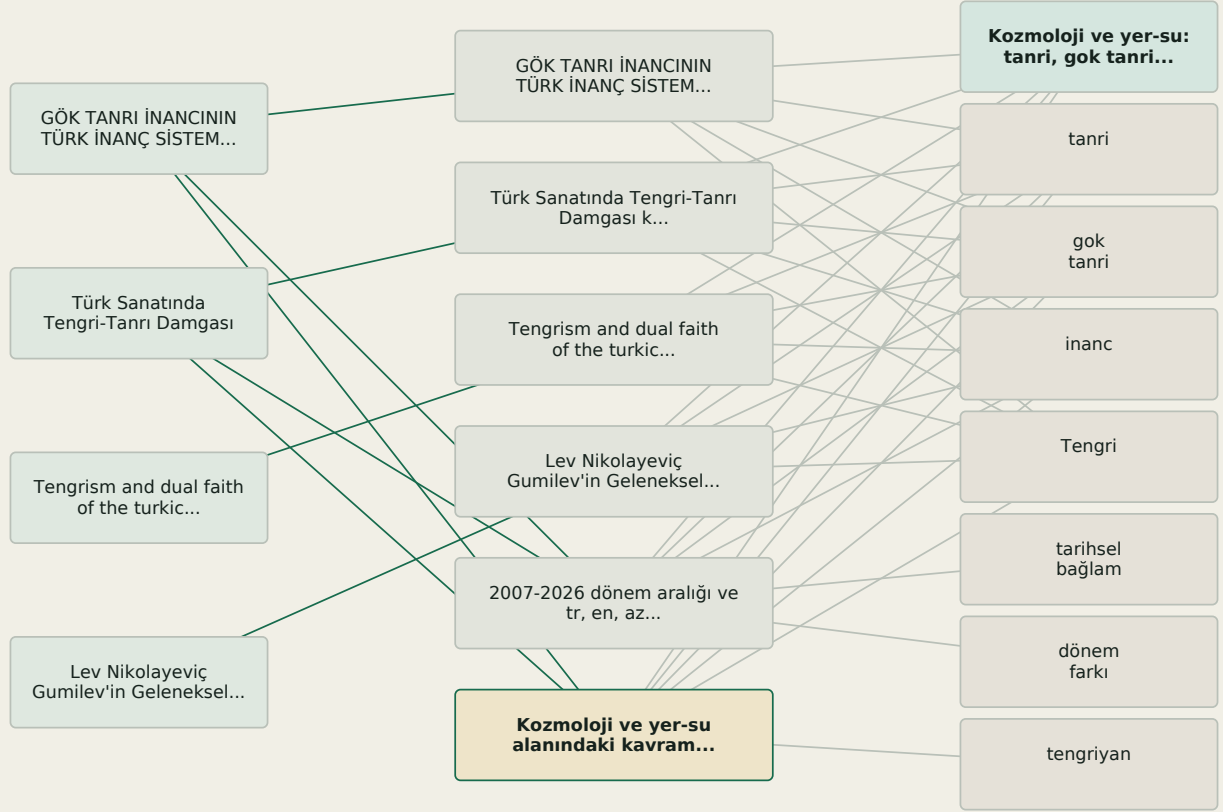
Yeni kavram: 12

Revize edilen iddia:

Yeni kavram kümesi: tanrı, gok tanrı, inanc, Tengri, tengriyan, kutsal, Ritüel, kozmoloji, atalar kultu, Manihaizm, buddh, religious

TÜRK DİNİ BİLGİ AĞI

Ağ; kaynakları, kaynaklı iddiaları, teolojik teklifleri ve karşı-okumaları ayrı düğümler olarak gösterir. Yeşil bağ destek, kırmızı bağ sınırlama veya itiraz ilişkisidir.

destekler / supports

sınırlar veya çelişir / contests

yorumlar / interprets

makalede yer alır / belongs-to

Kozmoloji ve yer-su: tanrı, gok tanrı, inanc üzerinden kaynaklı bir teoloji denemesi

10 kanıt kaydı / 6 etkin katman / bilgi farkı temelli çalışma

Yenilik 26/100 / Kanıt kapsamı 100/100 / Atıf bütünlüğü 100/100

Öz

20 ilgili kaynak kaydı ve 10 kanıt izi üzerinden Gök, yer, su ve canlı dünya hangi düzen içinde birlikte düşünülüyor? sorusu yeniden kurulmaktadır. Çalışma, kaynak özetleri ile tam metin pasajlarını aynı kanıt düzeyinde saymaz; tarihsel gözlem, yorum ve teolojik teklifi ayrı statülerde tutar. Metin / yaşanan pratik gerilimi altında önerilen sentez, yalnız gösterilen kayıtların taşıdığı ölçüde korunur ve karşı-korpus bulunduğu revize edilmek üzere açık bırakılır.

01 / Metin tenkidi katmanı

Yeni bilgi farkı ve kaynakların tekil katkısı

[A1] Şenay Sayın Alsan, GÖK TANRI İNANCININ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDE YERİ VE MİMARİYE YANSIMALARI, 2024, Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: Eski Türk topluluklarının inanç sistemlerini Gök Tanrı, tabiat ve atalar kültü anlayışı şekillendirir. Çok tanrılı inanç sistemlerinin bir parçası olarak kabul gören Gök Tanrı inancı, çoğunlukla yer tanrısı, su tanrısı, ateş tanrısı gibi diğer doğa tanrılarıyla birlikte ilişkilendirilir. Türk inanç sisteminde önemli bir yeri olan Gök Tanrı inancına göre Gök Tanrı, göğün tam merkezinde yer almaktaydı. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına genelleştirilmeyecektir.

[A2] Yunus Aslan, Remzi Duran, Türk Sanatında Tengri-Tanrı Damgası, 2020, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: Dünya üzerinde kalıcı izler bırakan insanoğlu, yaşamsal eylemlerinden biri olan sanatıyla da Tanrı'ya bağlılığını bildirmek istemiştir. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına genelleştirilmeyecektir.

[A3] Sabina Sharipovna Ayazbekova, Tengrism and dual faith of the turkic-mongolian peoples, 2020, Respublica literaria kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: The article is dedicated to the analysis of the spread of Buddhism, Christianity and Islam among the Turkic-Mongol peoples that have originally professed Tengrism. Contemporary revival of Tengrism manifests itself both institutionally (via state and public support) and in everyday practice as the continuation of a living cultural tradition that has been passed down from generation to generation for a millennia and has been seen as a worldview, a way of life and a life guidance. The author concludes that Tengrism has ensured preservation of identity, stability and integrity of the Turkic-Mongolian world within the phenomenon of dual faith, while the spread of Buddhism, Christianity and Islam have set the dynamics of its development on the basis of intercivilizational interaction. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına

genelleştirilmeyecektir.

[A4] Zehra ŞAHİN DORUK, Lev Nikolayeviç Gumilev'in Geleneksel Türk Dini ile İlgili Görüşleri, 2008, Erdem kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: yüzyıldan sonra Orta Asya'ya egemen olmalarıyla birlikte o coğrafyada yaşayan Türk topluluklarıyla bir arada bulunmaları Rusları, Türk örf-âdet ve inançları ile ilgili bilgilere ulaşabilme konusunda diğer araştırmacılardan daha avantajlı konuma getirmiştir. Bununla birlikte akademik bir çalışma için yeterli seviyede Rusçaya hâkim olamadığımızdan L. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına genelleştirilmeyecektir.

[A5] Marlène Laruelle, Religious revival, nationalism and the 'invention of tradition': political Tengrism in Central Asia and Tatarstan, 2007, Central Asian Survey kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: Abstract This article aims to analyse the birth of a new ideological movement called 'Tengrism'. According to its theoreticians, Tengrism represents a key element in the identity renewal of Turkic-Mongol peoples and should be adopted as the official religion by the new states of the region. This paper enquires into the ways in which Tengrism is being politically deployed in the service of post-Soviet nationalisms in Kyrgyzstan and Tatarstan and to a lesser extent, in Kazakhstan, Bashkortostan and Buryatia. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına genelleştirilmeyecektir.

[A6] Rico Isaacs, Tengrism, 2021 kaydı çalışmanın yalnız özet düzeyindeki beyanı olarak okunmuştur. Kayıt şu bilgi izini taşır: This chapter introduces the reader to the pre-Islamic religion of Tengrism in Central Asia. It offers an overview of the central ideas of Tengrism, its history, contemporary political significance and symbolic place in Central Asian art and culture through cinematic works as they play out in the case of Kazakhstan. However, the chapter argues that Tengrism is less a religion and more a psychogeographical and cosmological worldview which seeks to root and reconnect Central Asian Turkic peoples with the vast natural expanse of the Eurasian steppe. Bu iz, eserin bütünü veya temsil ettiği tarihsel çevre için tek başına genelleştirilmeyecektir.

02 / Sözcük ve anlam katmanı

Kavram, dönem ve yöntem katmanları

Bu sayı için etkin katmanlar Metin tenkidi katmanı, Sözcük ve anlam katmanı, Ritüel-pratik katmanı, Karşılaştırmalı bağlam, Karşı-kanıt katmanı, Sentez ve revizyon katmanı olarak seçilmiştir. Bu seçim sabit bir şablon değildir; tr, en, az, fr, ru görünümü, 2007-2026 kaynak aralığı ve kanıt türleri hangi denetimlerin gerçekten gerekli olduğunu belirlemiştir. [A1] [A2]

tanrı, gok tanrı, inanc, Tengri, tengriyan, kutsal, Ritüel, kozmoloji, atalar kultu, Manihaizm, buddh, religious terimleri aynı düzeyde kavramlar değildir. Bazıları kaynakların açık terimi, bazıları kataloglama izi, bazıları ise bu makalenin yorum aracıdır. Bu ayrım korunmadan kurulacak birlik anlatısı, bibliyografik yakınlığı teolojik özdeşlik sanma riski taşır. [A1] [A2]

03 / Ritüel-pratik katmanı

Türk Dini teolojisi için sınırlı teklif

Gök ve yer-su, yalnızca kozmik bölgeler değil; insanın çevre, sorumluluk ve düzenle ilişkisini kuran karşılıklı bir teolojik alan olarak okunmalıdır. Bu başlangıç cümlesi, tarihsel olgu diye değil kaynaklardan hareket eden bir teolojik teklif diye kaydedilir. Teklifin değeri kapsamını büyütmesinde değil, hangi kavramı hangi kanıt düzeyinde kullandığını göstermesinde aranır. [A1] [A2]

Bu çerçevede tanrı, gok tanrı, inanc, Tengri arasında kurulacak bağ, değişmez geçmişi yeniden üretme iddiası taşımaz. Amaç, tarihsel çoğulluğu silmeden çağdaş bir yorum dilinin hangi sorumlulukları üstlenmesi gerektiğini tartışmaya açmaktır. [A1] [A2]

04 / Karşılaştırmalı bağlam

Karşı-okuma, eksik kanıt ve revizyon eşiği

Bu geçici tez, taranan kayıtların kapsamı, çeviri sorunları ve tarihsel bağlam eksikleri nedeniyle genelleştirilemez; karşı-kaynaklarla sınanmalıdır. En güçlü itiraz, aynı kavramların başka dönem ve topluluklarda farklı ilişkiler kurduğunu gösterecek bağımsız bir karşı-korpustan gelmelidir. [A1] [A2]

Bir sonraki sürüm ancak normatif metin, uygulama örneği, çatışma vakası ve zarar analizi sağlandığında ve betimleyici bir bulgunun doğrudan ahlaki buyruğa çevrilip çevrilmediğini sınamak uygulandığında genişletilecektir. Yeni kanıt bulunmazsa metin uzatılmayacak; araştırma açığı açıkça kaydedilecektir.

Kanıt ihtiyacı: Normatif metin, uygulama örneği, çatışma vakası ve zarar analizi

Karşı-test: Betimleyici bir bulgunun doğrudan ahlaki buyruğa çevrilip çevrilmediğini sınamak

İDDİA VE KANIT DEFTERİ

KAYNAK GÖZLEMİ / 64/100 / [A1]

GÖK TANRI İNANCININ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDE YERİ VE MİMARİYE YANSIMALARI kaydı, bu korpusta yalnız özet düzeyinde doğrudan gözlemlenebilir; daha geniş bir öğreti atfı bu kayıtla desteklenmez.

KAYNAK GÖZLEMİ / 64/100 / [A2]

Türk Sanatında Tengri-Tanrı Damgası kaydı, bu korpusta yalnız özet düzeyinde doğrudan gözlemlenebilir; daha geniş bir öğreti atfı bu kayıtla desteklenmez.

KAYNAK GÖZLEMİ / 64/100 / [A3]

Tengrism and dual faith of the turkic-mongolian peoples kaydı, bu korpusta yalnız özet düzeyinde doğrudan gözlemlenebilir; daha geniş bir öğreti atfı bu kayıtla desteklenmez.

KAYNAK GÖZLEMİ / 64/100 / [A4]

Lev Nikolayeviç Gumilev'in Geleneksel Türk Dini ile İlgili Görüşleri kaydı, bu korpusta yalnız özet düzeyinde doğrudan gözlemlenebilir; daha geniş bir öğreti atfı bu kayıtla desteklenmez.

TARİHSEL ÇIKARIM / 62/100 / [A1, A2]

2007-2026 dönem aralığı ve tr, en, az, fr, ru farkı, Uygur ve Manihaizm ilişkisini tek bir zamansal bağlama indirgemeyen sınırlı bir tarihsel çıkarıma izin verir.

TEOLOJİK TEKLİF / 52/100 / [A1, A2]

Kozmoloji ve yer-su alanındaki kavramsal öneri, tarihsel betimlemeyi doğrudan buyruğa çevirmeden tanrı, gok tanrı, inanc, Tengri kavramları arasındaki ilişkiyi açık ve eleştirilebilir bir yorum teklifi olarak kurar.

KARŞI-OKUMA / 78/100 / [A1, A2]

Korpusun 5 dil ve 2007-2026 aralığı, süreklilik iddiasını kendiliğinden kanıtlamaz; karşı-korpus ve tam metin bağlamı olmadan teklif dar tutulmalıdır.

KANIT KAYITLARI

Tam metin pasajı ile özet aynı kanıt düzeyinde değildir. Aşağıdaki kayıt türleri her iddianın hangi malzemeye dayandığını açıkça gösterir.

A1 / abstract

Şenay Sayın Alsan, GÖK TANRI İNANCININ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDE YERİ VE MİMARIYE YANSIMALARI, 2024, Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi

Eski Türk topluluklarının inanç sistemlerini Gök Tanrı, tabiat ve atalar kültü anlayışı şekillendirir. Çok tanrılı inanç sistemlerinin bir parçası olarak kabul gören Gök Tanrı inancı, çoğunlukla yer tanrısı, su tanrısı, ateş tanrısı gibi diğer doğa tanrılarıyla birlikte ilişkilendirilir. Türk inanç sisteminde önemli bir yeri olan Gök Tanrı inancına göre Gök Tanrı, göğün tam merkezinde yer almaktaydı.

A2 / abstract

Yunus Aslan, Remzi Duran, Türk Sanatında Tengri-Tanrı Damgası, 2020, Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi

Dünya üzerinde kalıcı izler bırakan insanoğlu, yaşamsal eylemlerinden biri olan sanatıyla da Tanrı'ya bağlılığını bildirmek istemiştir.

A3 / abstract

Sabina Sharipovna Ayazbekova, Tengrism and dual faith of the turkic-mongolian peoples, 2020, Respublica literaria

The article is dedicated to the analysis of the spread of Buddhism, Christianity and Islam among the Turkic-Mongol peoples that have originally professed Tengrism. Contemporary revival of Tengrism manifests itself both institutionally (via state and public support) and in everyday practice as the continuation of a living cultural tradition that has been passed down from generation to generation for a millennia and has been seen as a worldview, a way of life and a life guidance. The author concludes that Tengrism has ensured preservation of identity, stability and integrity of the Turkic-Mongolian world within the phenomenon of dual faith, while the spread of Buddhism, Christianity and Islam have set the dynamics of its development on the basis of intercivilizational interaction.

A4 / abstract

Zehra ŞAHİN DORUK, Lev Nikolayeviç Gumilev'in Geleneksel Türk Dini ile İlgili Görüşleri, 2008, Erdem

yüzyıldan sonra Orta Asya'ya egemen olmalarıyla birlikte o coğrafyada yaşayan Türk topluluklarıyla bir arada bulunmaları Rusları, Türk örf-âdet ve inançları ile ilgili bilgilere ulaşabilme konusunda diğer araştırmacılardan daha avantajlı konuma getirmiştir. Bununla birlikte akademik bir çalışma için yeterli seviyede Rusçaya hâkim olmadığımızdan L.

A5 / abstract

Marlène Laruelle, Religious revival, nationalism and the 'invention of tradition': political Tengrism in Central Asia and Tatarstan, 2007, Central Asian Survey

Abstract This article aims to analyse the birth of a new ideological movement called 'Tengrism'. According to its theoreticians, Tengrism represents a key element in the identity renewal of Turkic-Mongol peoples and should be adopted as the official religion by the new states of the region. This paper enquires into the ways in which Tengrism is being politically deployed in the service of post-Soviet nationalisms in Kyrgyzstan and Tatarstan and to a lesser extent, in Kazakhstan, Bashkortostan and Buryatia.

A6 / abstract

Rico Isaacs, Tengrism, 2021

This chapter introduces the reader to the pre-Islamic religion of Tengrism in Central Asia. It offers an overview of the central ideas of Tengrism, its history, contemporary political significance and symbolic place in Central Asian art and culture through cinematic works as they play out in the case of Kazakhstan. However, the chapter argues that Tengrism is less a religion and more a psychogeographical and cosmological worldview which seeks to root and reconnect Central Asian Turkic peoples with the vast natural expanse of the Eurasian steppe.

A7 / abstract

Lena Fedorova, Tengrism, 2023

Based on a comparative analysis of Yakut epic mythology with the mythologies of other peoples, the monograph examines the concepts, cults, symbols, rituals, and customs of Tengrism. Assumptions about the original place of its appearance and spread as one of the world's protoreligies have been made and substantiated. Tengrianism in genesis and evolution is considered as a religious phenomenon of an open universal worldview – Tengrianism.

A8 / abstract

L. V. Fedorova, Yakut Temple of Aiy Tangara (Tengri) and Chinese Temple of Heaven, 2026, The Bulletin of Irkutsk State University. Series Political Science and Religion Studies

The article examines the architectural concepts of religious objects: the ceremonial yurt Moghol Urasa of Sakha (Yakuts), representing the image of heaven, and the Chinese complex "Temple of Heaven" in Beijing. The relevance of the topic lies in the fact that in our difficult age, when the world is gripped by cataclysms, many peoples, including the population of the Russian Far East, are increasingly concerned about the fate of their territories. Therefore, in order to dispel it, it is necessary to establish business, cultural, scientific, economic, and friendly contacts with neighbors.

A9 / abstract

Jolaman Bulan, Tussipkhan Imammadi, Aymzhan Ryskiyeva, Asset Kuranbek, Revival of Tengrism in Kazakhstan as ancient belief of the Kazakh nation: Prospects and Challenges, 2025, Occasional Papers on Religion in Eastern Europe

This research investigates the resurgence of Tengrism, an ancestral belief system native to Kazakhstan. This traditional religion, rooted in ancient history, encompasses an array of beliefs and rituals that focus on the worship of celestial deity known as Tengri and various forces of nature. It provides a thorough analysis of how public attitudes towards Tengrism and its role within the cultural fabric of the Kazakh people have shifted.

A10 / abstract

Alev ÇAKMAKOĞLU KURU, İkonografik Açıdan Orta Çağ Türk Mimarisinde Yer Alan İstiridye Motifi, 2008, Erdem

Bu makalede Orta Asya'da "Gök Tanrı" ve "Budizm" gibi farklı inançların etkisindeki Türk sanatının kaynaklarında isticiridye motifinin varlığına değinilmekte, X. Yine bu araştırmada Selçuklu devleti ve beyliklerin hüküm sürdüğü Orta Çağ Anadolu'sunda öncelikle hangi yapılarda, nerelerde isticiridye motifinin kullanıldığı tespit edilmekte ve mezar yapılarında isticiridye şeklindeki kubbeye geçiş elamanlarının İslam inancı içerisinde taşıdığını düşündüğümüz sembolik anlamları ve bu anlamların diğer kültürlerdeki örnekleri ile benzer ya da ayrılan yönleri irdelenmektedir.

KARŞI-OKUMA VE REVİZYON

İTİRAZ 01 / 78/100

Korpusun 5 dil ve 2007-2026 aralığı, süreklilik iddiasını kendiliğinden kanıtlamaz; karşı-korpus ve tam metin bağlamı olmadan teklif dar tutulmalıdır.

Kanıt: A1, A2

SONRAKİ ARAŞTIRMA SORULARI

- Gök, yer, su ve canlı dünya hangi düzen içinde birlikte düşünülüyor?
- Çalışma tezi adalet, sorumluluk, canlı dünya ve ortak hayat açısından hangi sonuçları doğuruyor?
- Gök, yer, su ve canlı dünya hangi düzen içinde birlikte düşünülüyor? sorusu metin / yaşanan pratik geriliminde hangi karşı-kaynakla yeniden kurulmalıdır?
- fr kayıtları arasında kavramsal eşdeğerlik hangi noktada bozulmaktadır?
- Hangi bağımsız karşı-korpus Gök ve yer-su, yalnızca kozmik bölgeler değil; insanın çevre, sorumluluk ve düzenle ilişkisini kuran karşılıklı bir teolojik alan olarak okunmalıdır. cümlesini daraltır?

KAYNAK DEFTERİ

K001 / abstract-only / ilgi 19

Yakut Temple of Aiy Tangara (Tengri) and Chinese Temple of Heaven

L. V. Fedorova

Crossref / 2026 / fr / scholarly-work / Karşılaştırmalı / Güven 85/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: The article examines the architectural concepts of religious objects: the ceremonial yurt Moghol Urasa of Sakha (Yakuts), representing the image of heaven, and the Chinese complex "Temple of Heaven" in Beijing. The relevance of the topic lies in the fact that in our difficult age, when the world is gripped by cataclysms, many peoples, including the population of the Russian Far East, are increasingly concerned about the fate of their territories. Therefore, in order to dispel it, it is necessary to establish business, cultural, scientific, economic, and friendly contacts with neighbors. For example, based on common spiritual and cultural reference points, one of which may be the history of the Chinese Temple of Heaven complex and the Yakut Kumys ritual complex with the temple of heaven Moghol Urasa. The aim of the work is to find similarities in both constructive and semiotic terms of both objects and to explain them. The following are considered: the history of the appearance of objects; their forms and elements; functions are comprehended in accordance with religious concepts. The structure of the study consists of substantiating the place and time of the objects' appearance; comparisons of the main constructs and explanations of the conceptual similarities of the complexes. Beijing was formerly called "Ji" and was the capital of the Yan Zhou kingdom, where the Zhou people set up a place of prayer for the asking a harvest from the Sky according to the traditions of their ancestors, the Zhong and Di nomads. It is concluded that the ancestors of the Zhous and Sakha (Yakuts) were Huns and believed in Tengri, this position explains the conceptual similarities of the objects considered.

K002 / abstract-only / ilgi 4

Turkic ethics: tradition and modernity (historical and cultural analysis)

E.O. Такаракова

Crossref / 2021 / ru / scholarly-work / Tarihsel / Güven 85/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: В статье представлен аналитический обзор докладов и дискуссий на Всероссийском круглом столе «Тюркская этика: традиция и современность» в Центре культуры народов России ГРДНТ им. В.Д. Поленова (Москва, 12 ноября 2020). Тюркские народы составляют вторую по численности населения этнолингвистическую группу в Российской Федерации. Их геополитическое и поликультурное пространство в России представляет собой богатейший образец сосуществования, содействия и взаимообогащения разных этнических феноменов. Возрождение культур тюркских и других народов — важный источник формирования духовных ориентиров и ценностей многонациональной России. The article presents an analytical review of the reports and discussions at the All-Russian Round table «Turkic ethics: tradition and modernity» at the Polenov Center for the Culture of the Peoples of Russia (Moscow, November 12, 2020). The Turkic peoples constitute the second largest ethnolinguistic group in the Russian Federation. Their geopolitical and multicultural space in Russia is a rich example of coexistence, cooperation and mutual enrichment of various ethnic phenomena. The revival of the cultures of the Turkic and other peoples is an important source of formation of spiritual guidelines and values of multinational Russia.

K003 / abstract-only / ilgi 24

Türk Sanatında Tengri-Tanrı Damgası

Yunus Aslan, Remzi Duran

Crossref / 2020 / tr / scholarly-work / Tarihsel / Güven 85/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: İnsanlık tarihi ile yaşıt olan inanmalar ve buna bağlı olarak gelişen dinsel uygulamalar, Tanrı kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda Tanrı'nın ismi ya da akıllardaki biçimi her inanışta farklılaşsa da yaratıcı olarak inanılan Tanrı, her zaman kutsal kabul edilmiştir. Dünya üzerinde kalıcı izler bırakan insanoğlu, yaşamsal eylemlerinden biri olan sanatıyla da Tanrı'ya bağlılığını bildirmek istemiştir. Bu da Tanrı'yı ve o kültürün inancını sembolize eden eserlerin, yapıların, işaretlerin veya damgaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Türk ve İslam kültürünün yanı sıra başka inançlarda da önemli bir yeri olan "Tanrı" damgası, bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Sembolik ve sanatsal değeri olan damga vurma geleneği, Türklerde boy damgalarının yanı sıra, bir kutsallık ifadesi olan "Tanrı-Tengri" damgası ile de kendini göstermektedir. Bu geleneğin izleri Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar hemen her türlü malzemede, doğrudan damga olarak ya da motifleşmiş biçimde karşımıza çıkmaktadır. Sembolizm kaynaklı bazı üretimler ve temsiller inanmaların gereklerinden birisidir. Bu simgeler zaman içerisinde savrulurken, anlamları değişmiş, unutulmuş veya anlamsızlaşmış olabilir. Fakat anladığımız kadarıyla, her sembol-damga ilk yapılışında yapan tarafından gayet anlamlıdır. Bu bakımdan hemen her türlü malzemede karşımıza çıkan Tanrı damgası eserlere rastgele ve manasız olarak yerleştirilmemiştir. Bu çalışmanın konusu, Türk kültüründe "Tanrı" kavramı ve sanata yansıyan Tanrı damgası üzerinedir.

K004 / abstract-only / ilgi 11

İkonografik Açıdan Orta Çağ Türk Mimarisinde Yer Alan İstiridye Motifi

Alev ÇAKMAKOĞLU KURU

Crossref / 2008 / tr / scholarly-work / Karşılaştırmalı / Güven 89/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: Eski çağlardan itibaren pek çok ülkenin sanatında gördüğümüz istiridye motifinin genel olarak "yeniden doğuşu, ikinci hayatı" simgelediği bilinmektedir. Bu makalede Orta Asya'da "Gök Tanrı" ve "Budizm" gibi farklı inançların etkisindeki Türk sanatının kaynaklarında istiridye motifinin varlığına değinilmekte, X. yüzyıldan başlayarak büyük ölçüde Müslüman olan Türklerin 1071'den itibaren kendilerine yurt edindikleri Anadolu'daki mimari eserlerinde istiridye motifini nasıl ve nerelerde kullandıkları üzerinde durulmaktadır. Yine bu çalışmada Selçuklu devleti ve beyliklerin hüküm sürdüğü Orta Çağ Anadolu'sunda öncelikle hangi yapılarda, nerelerde istiridye motifinin kullanıldığı tespit edilmekte ve mezar yapılarında istiridye şeklindeki kubbeye geçiş elamanlarının İslam inancı içerisinde taşıdığını düşündüğümüz sembolik anlamları ve bu anlamların diğer kültürlerdeki örnekleri ile benzer ya da ayrılan yönleri irdelenmektedir.

K005 / abstract-only / ilgi 13

Lev Nikolayeviç Gumilev'in Geleneksel Türk Dini ile İlgili Görüşleri

Zehra ŞAHİN DORUK

Crossref / 2008 / az / scholarly-work / Karşılaştırmalı / Güven 87/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: Çalışmamızın konusunu Lev Nikolayeviç Gumilev'in eserlerinde geleneksel Türk dini ile ilgili görüşleri oluşturmaktadır. Türklerin uzun yıllar konar-göçer hayat sürmeleri, yaşam tarzları ve dinleri hakkında ilk bilgilerin karanlıkta kalmasına sebep olmuştur. Bu bilgileri açıklığa kavuşturmak ise Türklerle temasa geçmiş komşu medeniyetlerin aktardıkları bilgiler sayesinde mümkün olabilmektedir. Bu hususta Rus araştırmacıların verdikleri bilgiler önem arz etmektedir. Özellikle XVII. yüzyıldan sonra Orta Asya'ya egemen olmalarıyla birlikte o coğrafyada yaşayan Türk topluluklarıyla bir arada bulunmaları Rusları, Türk örf-âdet ve inançları ile ilgili bilgilere ulaşabilme konusunda diğer araştırmacılar daha avantajlı konuma getirmiştir. Buna rağmen Rusların Türkler ve Onların dinlerine bakış açıları şimdiye kadar değerlendirilmemiştir. Bu çalışmayla, L. N. Gumilev'in Türk dini ile ilgili bulguları ve geliştirdiği yöntemlerden hareketle bir Rus tarihçisinin konuya bakış açısı değerlendirilmek suretiyle Türk dini incelemelerine katkıda bulunulmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte akademik bir çalışma için yeterli seviyede Rusçaya hâkim olamadığımızdan L. N. Gumilev'in Türkçeye çevrilmiş eserlerinden yararlanılmış bulunmaktayız. Çalışmanın giriş kısmında Türk dini ile ilgili kısaca bilgi verildikten sonra yazarın hayatı ve eserlerine geçilmiştir. İlerleyen kısımda ise Geleneksel Türk Dini'nin unsurları ve Gumilev'in bunları ele alış tarzı değerlendirilmektedir.

K006 / abstract-only / ilgi 53

GÖK TANRI İNANCININ TÜRK İNANÇ SİSTEMİNDE YERİ VE MİMARİYE YANSIMALARI

Şenay Sayın Alsan

Crossref / 2024 / tr / scholarly-work / Tarihsel / Güven 86/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: Türkler tarihsel süreç içerisinde, yaşadıkları coğrafyaya, yaşam biçimlerine ve siyasal görüşlerine uygun düşen dinleri kabul etmişlerdir. Eski Türk topluluklarının inanç sistemlerini Gök Tanrı, tabiat ve atalar kültü anlayışı şekillendirir. Pragmatik anlayış ile yaklaşacak olursak; Tengriyanizm olarak da adlandırılan, Gök Tanrı inancı, atlı göçebe hayatı süren Türk kavimlerinin gelenek ve görenekleriyle örtüşerek yaşayış tarzları ile şekillenmiştir. Etnologlara göre Gök Tanrı, bozkır kültüründe din sisteminin merkezine yerleşmiş en önemli inanç sistemlerinden biridir. Türkler Gök Tanrının Türk hakanlarına kut verdiğini ve Türk ırkını koruyarak yücelttiğine inanmışlardır. Türklerde millet kavramının oluşmasında inanç sisteminin önemli bir yeri vardır. Çok tanrılı inanç sistemlerinin bir parçası olarak kabul gören Gök Tanrı inancı, çoğunlukla yer tanrısı, su tanrısı, ateş tanrısı gibi diğer doğa tanrılarıyla birlikte ilişkilendirilir. Gök Tanrıyı inançlarının odak noktasına yerleştiren insan bu sayede doğayı anlamaya ve kontrol etmeye çalışmıştır. Pek çok inanç sisteminde dini ritüel ve törenlerin temelini oluşturmuştur. Ancak Türkler hiçbir zaman Tanrıyı insan biçiminde tasvir etmemişler, resim veya heykel olarak yapmamışlardır. Gök Tanrı inancının mekâna yansması ise, coğrafya, kültür ve tarihe göre çeşitlilik gösterir. Türk inanç sisteminde önemli bir yeri olan Gök Tanrı inancına göre Gök Tanrı, göğün tam merkezinde yer almaktaydı. Türk kozmogoni mitleri incelendiğinde, Türk tarihinin tüm dönemlerinde, kutsala daha yaklaşabilmek için tasarlanmış olan bir kozmik eksene rastlanmıştır. Bu eksen, Türklerin dini anlayışları ve evren tasarımlarındaki değişimlere bağlı olarak farklılık göstermektedir. Çadır, hükümdar köşkü ya da otağı, mezar yapısı, hükümdar şehri, kozmik ağaç, kozmik dağ, sütun veya ok gibi çeşitli semboller ile ifade edilmiştir. Bu makale, Türk inanç sisteminde Gök Tanrı inancının ve Türk Mimarisinde kubbe gelişiminde kozmolojik evren anlayışını içermektedir. Metodolojik olarak Türk inanç sisteminde Gök Tanrı inancı, Türk mimarisi üzerinde yansımaları üzerine yapılan akademik çalışmalar incelenmiş, ardından kozmolojik evren anlayışının Türk toplumunun mimari tercihleri üzerindeki etkisi üzerine odaklanılmıştır. Bu çerçevede Türklerde Gök Tanrı inancı ve mimariye yansması üzerine İslamiyet öncesi dönemden itibaren evrime analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türk mimarisinde kubbe kullanımının kozmolojik evren anlayışıyla doğrudan ilişkili olduğu, kubbe formlarının çoğunlukla Gök Tanrı'nın evrensel gücünü sembolize ettiği gözlemlenmiştir.

K007 / abstract-only / ilgi 24

Religious revival, nationalism and the 'invention of tradition': political Tengrism in Central Asia and Tatarstan

Marlène Laruelle

OpenAlex / 2007 / en / scholarly-work / Tarihsel / Güven 92/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: Abstract This article aims to analyse the birth of a new ideological movement called 'Tengrism'. According to its theoreticians, Tengrism represents a key element in the identity renewal of Turkic-Mongol peoples and should be adopted as the official religion by the new states of the region. This paper enquires into the ways in which Tengrism is being politically deployed in the service of post-Soviet nationalisms in Kyrgyzstan and Tatarstan and to a lesser extent, in Kazakhstan, Bashkortostan and Buryatia. Although the ideologues of Tengrism may be marginal to the political mainstream, it is nonetheless important to analyse the role of 'ethnized' forms of religious expression and their relationship with the search for post-Soviet national identities.

K008 / abstract-only / ilgi 14

Tengrism

Rico Isaacs

OpenAlex / 2021 / en / scholarly-work / Tarihsel / Güven 80/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: This chapter introduces the reader to the pre-Islamic religion of Tengrism in Central Asia. It offers an overview of the central ideas of Tengrism, its history, contemporary political significance and symbolic place in Central Asian art and culture through cinematic works as they play out in the case of Kazakhstan. However, the chapter argues that Tengrism is less a religion and more a psychogeographical and cosmological worldview which seeks to root and reconnect Central Asian Turkic peoples with the vast natural expanse of the Eurasian steppe.

K009 / abstract-only / ilgi 24

Tengrism

Lena Fedorova

OpenAlex / 2023 / en / book / Tarihsel / Güven 79/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: Based on a comparative analysis of Yakut epic mythology with the mythologies of other peoples, the monograph examines the concepts, cults, symbols, rituals, and customs of Tengrism. Assumptions about the original place of its appearance and spread as one of the world's protoreligies have been made and substantiated. Tengrianism in genesis and evolution is considered as a religious phenomenon of an open universal worldview – Tengrianism. The book is intended for Tengri scholars, folklorists, ethnographers, researchers of ancient religions and all those who are interested in the traditional cultures of the peoples of Eurasia.

K010 / abstract-only / ilgi 36

Revival of Tengrism in Kazakhstan as ancient belief of the Kazakh nation: Prospects and Challenges

Jolaman Bulan, Tussipkhan Imammadi, Aiymszhan Ryskiyeva, Asset Kuranbek

OpenAlex / 2025 / en / scholarly-work / Tarihsel / Güven 87/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: This research investigates the resurgence of Tengrism, an ancestral belief system native to Kazakhstan. This traditional religion, rooted in ancient history, encompasses an array of beliefs and rituals that focus on the worship of celestial deity known as Tengri and various forces of nature. It provides a thorough analysis of how public attitudes towards Tengrism and its role within the cultural fabric of the Kazakh people have shifted. The paper also addresses the circumstances that have facilitated Tengrism's revival in the independent nation of Kazakhstan, including issues of national identity, cultural heritage, and spiritual rejuvenation. Furthermore, it explores a range of factors that could affect the future growth of Tengrism. The historical importance of this belief system to Kazakh culture and religious identity is highlighted, and the current process of its revival is emphasized, alongside recommendations to foster its renewal. Lastly, the potential obstacles and challenges that could impede its expansion in today's society are examined, recognizing that Tengrism, as a vital component of Kazakh cultural identity, is subject to various external influences that may obstruct its advancement. As an ancient religious and philosophical frame work that venerates Heaven (Tengri), natural forces, and ancestors, Tengrism has profoundly shaped the traditional customs, worldview, and societal structures for centuries. Various historical and cultural occurrences prompt are evaluation of Tengrism's significance in contemporary society. This study will investigate the primary factors behind the resurgence of Tengrism, as well as the role of academic inquiry and its increasing visibility in the nation. Furthermore, it will address the challenges that impede the spread of Tengrism during its revival process, suggesting recommendations for tackling these difficulties.

K011 / abstract-only / ilgi 12

Tengrism and dual faith of the turkic-mongolian peoples

Sabina Sharipovna Ayazbekova

OpenAlex / 2020 / en / scholarly-work / Filolojik / Güven 87/100 [Kaynak bağlantısı](#)

Özet izi: The article is dedicated to the analysis of the spread of Buddhism, Christianity and Islam among the Turkic-Mongol peoples that have originally professed Tengrism. Contemporary revival of Tengrism manifests itself both institutionally (via state and public support) and in everyday practice as the continuation of a living cultural tradition that has been passed down from generation to generation for a millennia and has been seen as a worldview, a way of life and a life guidance. The author concludes that Tengrism has ensured preservation of identity, stability and integrity of the Turkic-Mongolian world within the phenomenon of dual faith, while the spread of Buddhism, Christianity and Islam have set the dynamics of its development on the basis of intercivilizational interaction.

YÖNTEM, SINIRLAR VE YAYIN POLİTİKASI

- Kaynak keşfi OpenAlex, Crossref ve Open Library bibliyografik API'leri arasında düşük hacimli döner; açık dini veya teolojik kavram izi taşımayan kayıtlar yayın korpusundan çıkarılır.
- Tam metin pasajı, özet ve bibliyografik metadata üç ayrı kanıt sınıfıdır. Metadata tek başına teolojik iddia üretmez.
- Her iddia kaynak gözlemi, tarihsel çıkarım, teolojik teklif veya karşı-okuma olarak etiketlenir ve gösterilen kanıt anahtarlarına bağlanır.
- Sabit katman sayısı uygulanmaz. Yalnız dil, dönem, yöntem ve kanıt türünün gerçekten gerektirdiği inceleme katmanları etkinleştirilir.
- Yeni makaleler önceki korpusa karşı en az 25/100 yenilik, tam atıf bütünlüğü ve tam iddia-kanıt kapsamı olmadan yayımlanmaz.
- Teolojik teklifler tarihsel veri veya kesin dini hüküm sayılmaz; karşı-korpus, uzman tenkidi ve yeni pasajlarla revize edilir.
- Araştırma aralığı: 30 dakika.

Bu yayın bağımsız uzman incelemesi değildir. Otomatik keşif, sınıflandırma ve yerel model sentezi hata içerebilir. Her teolojik teklif eleştiriye açıktır; forumdaki insan tenkitleri sonraki sürümün revizyon kaydına işlenir.